

<https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2026-69-04>
УДК 378:373.5.011.3-051:930]:378.4(477.54-25)«195/202»

Вікторія Івашченко

кандидатка історичних наук, доцентка

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Майдан Свободи, 4, 61022, Харків, Україна

Email: ivashchenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1799-012X>

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ НА ІСТОРИЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

У статті проаналізовано специфіку підготовки вчителів на історичному факультеті Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна упродовж другої половини ХХ — першої чверті ХХІ ст., зокрема особливості теоретичної та практичної підготовки, яка відбувається в тісному зв'язку із закладами середньої освіти через офіційні та неофіційні канали співпраці. Теоретична підготовка охоплює як загальні курси, так і низку спецкурсів, що змінювалися відповідно до освітніх пріоритетів різних періодів. Особлива увага приділена ролі дисципліни «Методика навчання історії в школі» та сучасним форматам бакалаврських і магістерських педагогічних практик. У статті досліджено еволюцію педагогічної

Як цитувати: Івашченко В. Підготовка вчителів історії на історичному факультеті Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*. 2026. Вип. 69. С. 74–99. <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2026-69-04>

How to cite: Ivashchenko V. Educating History Teachers at the Faculty of History, V. N. Karazin Kharkiv National University. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series History*. 2026. No. 69. PP. 74–99. <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2026-69-04> (In Ukrainian)

© Івашченко В., 2026

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

освіти в класичному університеті, визначено ключові чинники її ефективності та перспективи розвитку. Дослідження ґрунтується на вивченні інституційних практик формування педагогічних компетентностей студентів, механізмів адаптації освітніх програм до суспільних змін та викликів. Особливу увагу приділено висвітленню здатності факультету зберігати системність педагогічної освіти в умовах трансформаційних процесів та форс-мажорних обставин пандемії та війни. Основні результати дослідження демонструють, що успішність підготовки вчителів історії забезпечується комплексом взаємопов'язаних чинників: тісної взаємодією з освітніми закладами, залученням учителів до навчального процесу та позанавчальних активностей, гнучкістю реагування на зміни освітньої політики, поєднанням традиційних та інноваційних методик навчання, науковою роботою викладачів у галузі методики та розвитком дослідницьких компетентностей студентів. У статті визначено перспективні напрями вдосконалення педагогічної підготовки, зокрема створення спільних освітніх майданчиків, які об'єднують університети та заклади середньої освіти для реалізації спільних проєктів, а також впровадження елементів дуальної освіти, вдосконалення змішаної моделі навчання майбутніх педагогів. Наголошено на потенційному довготривалому позитивному впливі цих ініціатив на систему педагогічної освіти в Україні.

Ключові слова: педагогічна освіта, вчителі історії, вища історична освіта, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, методика навчання історії, педагогічна практика.

Кризові явища в освіті зараховують до глобальних проблем, які постали перед людством на сучасному етапі, оскільки в багатьох країнах «школи застрягли в пастках низької якості освіти» (пер. з англ.)*, внаслідок чого діти часто не отримують навіть базових навичок, необхідних для життя (World Bank 2018, 6, 15; Dryden, Vos 1999). Розмірковуючи над шляхами подолання цієї кризи, експерти в галузі освіти наголошують на вирішальній ролі вчителів у цьому процесі. На їхню думку, ефективність навчання напряму залежить від професійних навичок та мотивації педагогів (World Bank 2018, 22), тож реформування освітніх систем має супроводжуватися посиленням уваги до професійної підготовки останніх.

В Україні підготовка педагогів відбувається в педагогічних коледжах, педагогічних та класичних університетах, інших вищих навчальних

---

* Тут і далі, якщо не вказано інше, всі переклади належать авторці статті.

зкладах, які мають відповідні ліцензії¹, а подальший професійний розвиток — у системі післядипломної педагогічної освіти².

Водночас законодавство не завжди чітко регламентує вимоги до освіти майбутніх педагогів. Якщо відповідно до професійного стандарту «Вчитель закладу середньої освіти» (2024 р.) претендент на цю посаду повинен мати фахову педагогічну освіту³, то Закон України «Про освіту» (2017 р.) дозволяє обіймати посади педагогічних працівників особам, які мають «освітню та/або професійну кваліфікацію»⁴, а Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) передбачає, що педагогом може бути особа, яка має «педагогічну освіту, вищу освіту та/або професійну кваліфікацію»⁵. В останньому випадку умови залучення працівника без педагогічної освіти до педагогічної діяльності не конкретизуються.

Попри певну невизначеність нормативно-законодавчої бази, останніми роками в Україні спостерігається тенденція до уніфікації освіти педагогів у межах спеціальності «Середня освіта», за якою готують спеціалістів як у класичних університетах, так і в педагогічних вишах. Це спричинило низку дискусій, зокрема щодо необхідності чіткого

¹ За даними аналітичного звіту, на початок 2020–2021 рр. таку ліцензію мали 133 заклади освіти, тобто 26 % від загальної кількості (Nychkalo, Luk'ianova, Khomuch 2021, 13).

² Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра. МОН України; Лист Міністерства освіти і науки від 06.12.2007 р. № 1/9-736. Верховна Рада України: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-736290-07#Text> (дата звернення: 04.02.2025).

³ Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти»: наказ Міністерства освіти і науки від 29.08.2024 р. № 1225. Міністерство освіти і науки України: вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення: 05.02.2025).

⁴ Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Верховна Рада України: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 05.02.2025).

⁵ Про повну загальну середню освіту: Закон України № 463-IX від 16.01.2020 р. Верховна Рада України: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 05.02.2025).

розмежування педагогічних та наукових спеціальностей (Bakhrushyn 2014) та створення Стандарту вищої освіти за спеціальністю «Середня освіта» через непропорційність фахового та педагогічного складників програм у різних навчальних закладах⁶.

Усі ці процеси відбуваються на тлі викликів, пов'язаних із пандемією та російсько-українською війною, зокрема вимушеного переходу до дистанційної освіти та кадрового голоду в системі закладів середньої освіти. Зокрема, за результатами дослідження «Вчителі України: кадровий потенціал», яке провели ГС «Освіторія» та дослідницька агенція FAMA, за останні два роки кількість педагогів скоротилася на 12 %, а до 2030 р. понад 40 % вчителів планують залишити професію. Відповідно прогнозований брак учителів становитиме від 108 до 366 тис.⁷

Це зумовлює подальший пошук можливих освітніх траєкторій для педагогів. Наприклад, у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна розпочато експеримент з упровадження елементів педагогічної освіти, зокрема педагогічної практики, на рівні бакалаврату, а також створення педагогічної магістратури у форматі «Академії вчителства» (куратор проєкту — Л. Гриневич), на базі якої студенти отримуватимуть знання з дисциплін психолого-педагогічного циклу⁸. Ці зміни дозволять разом із «паралельною» та «послідовною» моделями навчання педагогів (у першому випадку вивчення всіх компонентів

---

⁶ Підготовка вчителів в умовах війни: Лілія Гриневич назвала основні проблеми й виклики навчання студентів на спеціальності «Середня освіта». Нова українська школа: вебсайт. Дата оновлення: 23.12.2024. URL: <https://nus.org.ua/2024/12/23/pidgotovka-vchyteliv-v-umovah-vijny-liliya-grynevych-nazvala-osnovni-problemy-j-vyklyky-navchannya-studentiv-na-spetsialnosti-serednya-osvita/> (дата звернення: 05.02.2025).

⁷ Вчителі України: кадровий потенціал. Тенденції та моделювання потреб до 2030 року. ГО «Освіторія», Дослідницька агенція Fama. 2024. 109 с. URL: https://drive.google.com/file/d/12ASYrm_vQ11-glyxt6IE0VvWgrf5vkKO/view (дата звернення: 28.02.2025).

⁸ Навчально-науковий інститут «Академія вчителства». Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна: вебсайт. URL: <https://karazin.ua/fakulteti-ta-instituti/akademiya-vchytelstva/> (дата звернення: 05.02.2025); Педагогічна практика для всіх і «Академія вчителства» в магістратурі: як МОН планує реформувати педагогічну освіту в університетах. Нова українська школа: вебсайт. Дата оновлення: 31.10.2024. URL: <https://nus.org.ua/2024/10/31/pedagogichna-praktyka-dlya-vsih-i-akademiya-vchytelstva-v-magistraturi-yak-mon-planuye-reformuvaty-pedagogichnu-osvitu-v-universytetah/> (дата звернення: 05.02.2025); Підготовка вчителів в умовах війни: Лілія Гриневич назвала основні проблеми й виклики навчання студентів на спеціальності «Середня освіта»...

освітньої програми відбувається одночасно як на бакалаврському, так і на магістерському рівнях, а у другому — фахова підготовка відбувається на бакалавраті, а вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу — на другому) (Nychkalo, Luk'ianova, Khomych 2021, 17) впровадити «змішану» модель.

Зазначимо, що в низці країн склалася єдина модель навчання педагогів, зокрема «паралельна» в Німеччині та Фінляндії, тоді як для інших (Велика Британія, Австралія, Китай) типовим є одночасне функціонування кількох моделей. Так само немає єдиного підходу до організації навчання: у Великій Британії вчителів готують різні навчальні заклади, тоді як у Німеччині ще в 1970-ті рр. більшість вищих педагогічних закладів було інтегровано до класичних університетів (Nychkalo, Luk'ianova, Khomych 2021, 27–42).

На користь варіативності педагогічної освіти також свідчить вітчизняний досвід. Професійна підготовка вчителів на території сучасної України розпочалася із заснуванням університетів, де протягом XIX — початку XX ст. випробовували різні підходи до педагогічної освіти: надання спеціальної освіти випускникам університету; підготовка до педагогічної діяльності студентів; проведення іспитів для тих, хто не мав університетської освіти. Організацією професійної педагогічної підготовки в університетах, яка включала теоретичну та практичну частини, у різні часи займалися педагогічні інститути, кафедри педагогіки, педагогічні курси, спеціальні комісії (Posokhov, Skrupniuk 2001). У радянські часи була створена спеціалізована педагогічна освіта, а після відновлення в Україні університетів у 1933 р. підготовка вчителів відбувалася як у класичних університетах, так і в педагогічних закладах вищої освіти.

Здебільшого історичні екскурси з історії педагогічної освіти зосереджені на осмисленні феномену становлення підготовки педагогів у XIX — першій третині XX ст. (Dem'ianenko 1998; Pavko 2010) або є складником праць з історії конкретних університетів або закладів вищої освіти (Kharkivs'kyj natsional'nyj universytet 2004). Водночас у сучасній історіографії педагогічної освіти в Україні дослідження окремих аспектів професійної підготовки вчителів

нерідко використовують як аргумент на користь тієї чи тієї моделі підготовки педагогічних кадрів, вони стають основою для розроблення рекомендацій щодо її вдосконалення (Mysechko 2017; Zapadnyts'ka 2015), а іноді навіть призводять до необґрунтованої претензії на історичну спадщину класичних університетів з боку вищих навчальних закладів, які свого часу постали на їхній базі⁹. Отже, історія педагогічної освіти тісно пов'язана із сучасними трансформаційними процесами у сфері вищої та середньої освіти в Україні, а також із більш глобальними тенденціями, зокрема інтеграцією в європейський освітній простір, розвитком інформаційних технологій, впливом пандемії COVID-19 та наслідками російсько-української війни.

Виходячи з цього, дослідження конкретних практик підготовки педагогів в освітніх закладах, які мають давні традиції педагогічної освіти, сприятиме не тільки глибшому осмисленню цього феномену, а й формуванню сучасної ефективної системи педагогічної освіти, яка, поєднуючи інноваційні підходи зі збереженням освітніх традицій, забезпечить її стабільний розвиток.

У цій статті ми проаналізуємо специфіку підготовки вчителів історії на історичному факультеті Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна у другій половині ХХ — першій чверті ХХІ ст., зокрема приділимо увагу особливостям теоретичної підготовки педагогів, організації педагогічних практик та форм співпраці із вчителями-практиками.

Основи сучасних підходів до підготовки вчителів були закладені на факультеті у другій половині ХХ ст. Це було безпосередньо пов'язано із діяльністю В. І. Астахова, який у період 1963–1972 рр. обіймав посаду проректора з навчальної роботи Харківського державного університету імені О. М. Горького. Одним з ключових напрямів освітньої реформи в УРСР наприкінці 1950-х — на початку 1960-х рр. стало вдосконалення системи підготовки педагогічних кадрів. На той час вдалося значно збільшити кількість випускників педагогічних спеціальностей, однак рівень їхньої фахової підготовки залишався недостатнім. Пом'якшення

---

⁹ Ідеться про створення міфологізованої історії низки харківських вишів у межах святкування 200-річчя створення Харківського університету (Pavlova 2004).

політичного клімату та початок науково-технічної революції вимагали нових підходів до організації педагогічної освіти.

В. І. Астахов, проаналізувавши проблеми університетської педагогічної освіти¹⁰, сприяв її реорганізації, зокрема запровадив експеримент зі створення окремих науково-виробничих і науково-педагогічних відділень на механіко-математичному, фізичному, хімічному і біологічному факультетах. Ці відділення передбачали спеціалізовану професійну підготовку, яка розпочиналася вже з перших курсів навчання¹¹. Наприкінці 1970-х рр. цей досвід було поширено серед інших вищих навчальних закладів СРСР (Kharkivs'kyj natsional'nyj universytet 2004).

На факультетах, які традиційно готували велику кількість педагогів (історичний, філологічний, географічний, іноземних мов), структурної реорганізації не відбулося, але було істотно розширено практичну підготовку майбутніх вчителів. Наприклад, педагогічна практика тепер стала «наскрізною» протягом усього навчання студентів: на перших трьох курсах вона відбувалася без відриву від навчального процесу, на четвертому курсі — у форматі навчальної (так званої «пасивної») практики тривалістю один місяць, на п'ятому курсі — у вигляді двомісячної педагогічно-виробничої практики¹². Крім того, з 1969 р. в університеті було організовано курси підвищення кваліфікації вчителів, що сприяло поглибленню співпраці університету із загальноосвітніми закладами (Kharkivs'kyj natsional'nyj universytet 2004).

Нарешті, у 1964 р., за ініціативи професора В. І. Астахова на історичному факультеті було створено першу в Україні кафедру історіографії, допоміжних історичних дисциплін та методики історії (Posokhov 2014, 5), а також кабінет методики (з 2019 р. носить ім'я А. Ф. Луньова — випускника факультету, вчителя, засновника Пархомівського історико-

¹⁰ Астахов В. І. Педагог з університету. *Радянська Україна*. 1971. 15 серпня.

¹¹ Бутенко В. І. Віктор Іванович Астахов — педагог. *Страницы из жизни Учителя (В. И. Астахов в исследованиях и воспоминаниях)*. Харьков: Харьк. нац. ун-т, Нар. Укр. акад., 2002. С. 35–42.

¹² Там само. С. 38.

художнього музею)¹³. Від моменту свого заснування кафедра протягом багатьох років була і наразі залишається центром підготовки вчителів на факультеті. Очолила цю роботу В. І. Бутенко, яка читала курс методики викладання історії та суспільствознавчих дисциплін, а також низку інших курсів та спецкурсів, присвячених наочним методам навчання історії, інноваційним методам викладання історії у школі, інноваційним методам позаурочної роботи у школі, історії освіти і науки, методології освіти у XXI ст., керувала педагогічною практикою (Istoryku 2013, 49–50). Упродовж 1975–2001 рр. В. І. Бутенко працювала у складі кафедри історії України, але потім повернулася на кафедру історіографії, джерелознавства та археології (цю назву вона отримала 1978 р.), де викладала до виходу на пенсію в 2012 р. (Posokhov 2014, 8, 13).

Відзначимо, що В. І. Астахов і надалі продовжував розвивати «методичний складник» факультету. За спогадами М. З. Бердута, який з лютого 1966 р. працював старшим лаборантом кабінету методики, професор В. І. Астахов пропонував йому вступити до аспірантури Академії педагогічних наук, у такий спосіб піклуючись про збільшення фахівців із методики на факультеті. У подальшому М. З. Бердута захистив дисертацію на кафедрі історії України, але одним з перших лекційних курсів, які він викладав, був курс «Технічні засоби навчання у викладанні історії»¹⁴.

Зрозуміло, що закладена в середині 1960-х рр. система підготовки вчителів на історичному факультеті не залишилась незмінною: з часом помітно скоротилася її практична частина, натомість посилювся теоретичний компонент педагогічної освіти. Наприкінці 1970-х — на початку 1980-х рр., окрім загальних курсів з методики викладання історії та суспільствознавства у школі, педагогіки та психології, студентам старших курсів пропонували низку спецкурсів педагогічного спрямування: «Методика виховної роботи класного керівника», «Психологічні основи навчальної діяльності», «Використання технічних засобів навчання в середній школі» та ін. Також проводили методичні

¹³ Бердута Михайло Захарович: Сторінки мого життя: спогади і роздуми / укл. С. І. Посохов. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. С. 27.

¹⁴ Там само. С. 27.

заняття з підготовки до практик: виховної, яка відбувалася на третьому курсі в літніх таборах відпочинку для дітей і двох педагогічних — двотижневої на четвертому курсі та двомісячної — на п'ятому. Для організації педагогічної практики було створено мережу «базових» шкіл (у різні роки їхня кількість коливалася від 5 до 10); частина студентів мала можливість пройти практику в сільських школах, які в подальшому ставали місцем їхньої роботи¹⁵.

Відзначимо, що значна частина випускників Харківського університету розпочинала свою професійну кар'єру в системі освіти. Наприклад, із 1 306 випускників університету 1983 р. 538 осіб (41 %) були направлені на роботу до різних навчальних закладів¹⁶. На історичному факультеті цей показник був ще вищим: у 1984 р. із 91 випускника до системи освіти було направлено 69 осіб (76 %), з них 55 — до шкіл¹⁷. Працедавці відзначали творчий підхід молодих спеціалістів-істориків до роботи, їхню зацікавленість у професії вчителя, прагнення брати активну участь у житті шкільного колективу, широкий світогляд та високу культуру поведінки. Аналіз відгуків показав, що третина випускників історичного факультету прагнула впровадити нові методики викладання, 40 % демонстрували старанність у роботі, 26,7 % протягом першого року дотримувалися традиційної методики викладання¹⁸.

Подальший зв'язок з учителями підтримували як офіційними, так і неофіційними каналами. Викладачі факультету читали лекції на курсах Харківського обласного інституту вдосконалення учителів, проводили бесіди та консультації для педагогів, з якими

---

¹⁵ Справка о мероприятиях исторического факультета по улучшению подготовки выпускников факультета для общеобразовательных школ [1978–1982 гг.]. *Поточний архів історичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.*

¹⁶ Приказ о распределении молодых специалистов выпусков 1984 и 1985 гг. *Поточний архів...*

¹⁷ Отчет о выполнении плана межреспубликанского и межведомственного распределения молодых специалистов, оканчивающих в 1984 году исторический факультет Харьковского госуниверситета. *Поточний архів...*

¹⁸ Справка о мероприятиях исторического факультета...

університет мав тісні зв'язки, надавали допомогу в організації роботи гуртків «юних археологів» при позашкільних закладах Харкова, брали участь у проведенні обласних олімпіад, знайомили з факультетом та університетом, запрошуючи на «дні відкритих дверей» та організовуючи екскурсії старшокласників до Музею історії університету та Музею археології, а також виступали перед школярами з профорієнтаційною метою. Своєю чергою педагоги залучалися до складу предметних екзаменаційних комісій на вступних іспитах, брали активну участь в організації педагогічної практики¹⁹.

Сталі традиції підготовки педагогів зумовили стабільне функціонування педагогічного складника навчального процесу на історичному факультеті у складні роки розбудови національної системи освіти. Цьому сприяли загальний курс університету на покращення соціально-гуманітарної освіти студентів²⁰ та поглиблення зв'язків університету із закладами середньої освіти²¹.

У першій половині 1990-х рр. кардинальних змін у підготовці педагогів порівняно із 1980-ми рр. не відбулося: низка загальних та спеціальних курсів супроводжувалась триступеневою педагогічною практикою на базі дитячих таборів відпочинку та закладів середньої освіти²², з якими факультет мав договори про співпрацю. На 1994/1994 н. р. такі договори діяли із 4 середніми школами та відкритим 1993 р. університетським ліцеєм, де функціонував історико-соціологічний клас²³. Така увага до педагогічного складника в навчальному процесі зумовлювала те, що, попри збільшення кількості випускників, які шукали роботу са-

---

¹⁹ Данные о связи исторического факультета со средними школами города и области за 1979 и 1980 годы. *Поточний архів...*

²⁰ О состоянии и мерах по улучшению социально-гуманитарного образования студентов: Решение Ученого совета от 26.04.1991 г. Протокол № 5. *Поточний архів...*

²¹ Про поглиблення зв'язків факультетів і кафедр з середніми школами: Постанова Вченої ради університету від 27 листопада 1992 р. *Поточний архів...*

²² Додаток до диплому спеціаліста за спеціальністю «Історія» за 1997 р.

²³ Протокол № 3 засідання Вченої ради історичного факультету від 19 березня 1993 р. *Поточний архів...* Арк. 6.

мостійно, понад 30 % з них працевлаштовувалися до шкіл²⁴. На якість професійної підготовки фахівців-істориків вказував той факт, що 120 випускників факультету працювали директорам шкіл Харкова та Харківської області²⁵.

Подальша еволюція педагогічної освіти була пов'язана з курсом на інтеграцію вищих освітніх закладів України до європейського освітнього простору, що зумовило поступовий перехід на ступеневу систему підготовки фахівців (молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр)²⁶. Водночас на історичному факультеті змінився перелік спеціальностей, за яким здійснювалася підготовка здобувачів вищої освіти. Окрім спеціальності «історія», наприкінці 1990-х — на початку 2000-х рр. було впроваджено спеціальності «архівознавство» та «археологія». Водночас на історичному факультеті існували такі спеціалізації: археологія, історія стародавнього світу, історія середніх віків, історія України, історія Росії, історія нового та новітнього часу. Усе це потребувало розроблення та впровадження оновлених навчальних планів і програм, які, крім іншого, передбачали посилення педагогічної спрямованості навчання за спеціальністю «історія»²⁷.

Історичний факультет реалізував «паралельну» модель підготовки учителів. На бакалавраті професійна педагогічна підготовка розпочиналася з третього курсу та включала теоретичні курси «Основи педагогіки» та «Психологія», а також літню педагогічно-виховну практику. На четвертому курсі студенти вивчали курс «Методика викладання історії в школі» та мали двотижневу практику в закладах середньої

²⁴ Протокол № 3 засідання Вченої ради історичного факультету від 19 березня 1993 р. *Поточний архів...* Арк. 4–5.

²⁵ Довідка про підтвердження якості підготовки фахівців з спеціальності «Історія». *Поточний архів...* Арк. 2.

²⁶ Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-ХІІ. Верховна рада України: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text> (дата звернення: 14.02.2025); Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) від 20 січня 1998 р. № 65. Верховна рада України: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-98-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.02.2025).

²⁷ Посохов С. І., Куделко С. М., Грінченко Г. Г. Аналітичний огляд стану історичної освіти та науки в Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна. *Поточний архів...*

освіти Харкова. Із впровадженням вибіркових дисциплін студентам стали доступні курси «Практична педагогіка» та «Педагогіка краси», а також кілька курсів та спецкурсів, присвячених історії освіти²⁸.

На рівнях «спеціаліст» і «магістр» кількість дисциплін психолого-педагогічного спрямування варіювалася залежно від навчальних планів різних років, проте залишалася важливим складником професійної підготовки істориків. При цьому навчальні курси охоплювали проблематику як вищої, так і середньої освіти. Протягом багатьох років на постійній основі викладали курси «Вища школа і Болонський процес», «Методологія освіти в XXI ст.», періодично — «Педагогіка вищої школи» або «Основи педагогічної майстерності». Студенти також мали можливість обирати додаткові дисципліни, зокрема курс «Педагогічна інноватика». Практичний компонент підготовки передбачав двомісячну педагогічну практику, яка відбувалася в закладах середньої освіти та на кафедрах факультету²⁹.

Відзначимо також велику кількість курсів та спецкурсів, присвячених питанням викладання історії, які читали викладачі різних кафедр факультету в період 1990–2000-х рр. епізодично: «Основи музезнавства та музейної роботи у школі» та «Історія рідного краю і методика викладання краєзнавства у школі» (С. М. Куделко), «Методика викладання нової та новітньої історії в середній школі» (О. О. Чувпило) (Istoryky 2013, 146, 288), «Методика викладання історії стародавнього світу і середніх віків у школі» (С. В. Д'ячков) (Kafedra 2003, 82) тощо.

Часто появу таких курсів зумовлював професійний досвід викладачів, які починали свою професійну кар'єру у школі або поєднували викладання в університеті з роботою в загальноосвітніх закладах. Наприклад, доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків С. В. Д'ячков від 2000 р. очолює Харківській університетський ліцей (Istoryky 2013, 94–95), який став однією із постійних баз педагогічної

---

²⁸ Навчальний план (спеціальність «історія», бакалаври) на 2009–2013 рр. *Поточний архів...*; Навчальні плани (спеціальність «історія», бакалаври, спеціалісти, магістри) на 2013–2017 рр. *Поточний архів...*

²⁹ Там само; Навчальні плани (спеціальність «історія», бакалаври, спеціалісти, магістри) на 2015–2020 рр. *Поточний архів...*

практики для студентів історичного факультету. Протягом багатьох років поєднує викладання в ліцеї та на факультеті доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків, декан історичного факультету С. Д. Литовченко.

Тісний зв'язок факультету зі школами та його випускниками, серед яких багато видатних педагогів, також сприяв утворенню творчих союзів для написання підручників та посібників для школи. Зокрема, випускники історичного факультету К. В. Агібалова і Г. М. Донський створили підручник «Історія середніх віків», який 1961 р. здобув першу премію на Всесоюзному конкурсі, а в 1973 р. був удостоєний Державної премії СРСР. Підручник витримав понад 25 перевидань загальним накладом понад 1 млн примірників і був виданий багатьма мовами, зокрема в Польщі, Чехословаччині, КНДР, Монголії, на Кубі тощо (Istoryky 2013, 16–17). Пізніше у співавторстві із викладачем факультету В. М. Духопельниковим автори підготували підручники для середньої школи із всесвітньої історії для 7 та 8 класів³⁰.

Ця традиція збереглася й надалі. С. В. Д'ячков та С. Д. Литовченко підготували кілька підручників з історії стародавнього світу, середніх віків та нової історії, а також низку навчально-методичних праць з різних курсів. Співавторами підручників та навчальних посібників для шкіл також були М. З. Бердута, Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, С. М. Куделко, О. П. Мартем'янов, В. В. Скирда, В. Г. Пікалов, С. І. Посохов, А. М. Токарев та ін. (Istoryky 2013).

Відзначимо, що на межі століть поряд із традиційними формами співробітництва, такими як олімпіади та дні відкритих дверей, з'явилося чимало нових ініціатив як на загальнонаціональному (Мала академія наук), так і на міському (турнір юних істориків) рівнях, які укріпили зв'язки між школою та університетом. Крім того, результатом плідної співпраці історичного факультету та закладів середньої освіти стала поява нових спільних проєктів, які безпосередньо реалізовувались на рівні «факультет» — «школа».

³⁰ Агібалова Е. В., Донской Г. М., Духопельников В. М. Всемирная история: Средние века: проб. учеб. для 7 кл. сред. шк.: пер. с укр. Киев: Освіта, 1995. 367 с.; Духопельников В. М., Донской Г. М. Всемирная история: Средние века (конец XV – серед. XVII ст.): проб. учеб. для 8 кл. сред. шк.: пер. с укр. Киев: Освіта, 1995. 160 с.

У 2002 р. на факультеті за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» було засновано навчально-методичну лабораторію з інноваційних методів навчання, яка об'єднувала викладачів факультету та вчителів-новаторів і функціонувала на базі оновленого методичного кабінету. У лабораторії організовували круглі столи, тренінги та презентації педагогічних наробок³¹. За ініціативи декана історичного факультету С. І. Посохова та голови навчально-методичної комісії М. З. Бердути було засновано «Методичний вісник історичного факультету» (2002–2012 рр.; редактори — М. З. Бердута, С. Д. Литовченко), на сторінках якого публікували наукові розробки в галузі методики викладання історії у вищій та середній школі, рецензії на підручники та навчально-методичні видання, обговорювався досвід практики викладання історії та суспільно-політичних дисциплін, особливості впровадження інноваційних технологій у навчальний процес, хід реформування шкільної та вищої освіти (Berduta 2012).

Ще одним майданчиком для обговорення актуальних питань змісту та методики навчання історії у вищій та середній школі став методичний семінар. Серед тем, які обговорювали учасники семінару, були проблеми змісту шкільної літератури, наступності середньої та вищої освіти, впливу інформаційних технологій на процес викладання гуманітарних дисциплін³².

У 2008 р. за ініціативи обласної адміністрації (В. А. Ландсман) та за підтримки міської влади в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна було започатковано проєкт «Навчання для майбутнього», або «Університетські кафедри у школах». Проєкт був створений для розроблення механізмів «подолання зростаючого розриву між середньою та вищою школою в умовах швидкого розвитку

---

³¹ Ліцензійна справа магістратури за спеціальністю «Археологія» 2007 р. *Поточний архів...*

³² Іващенко В. Ю., Миколенко Д. В. Звіт про результати науково-дослідної роботи на історичному факультеті Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за 2012. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*. 2013. Вип. 47. С. 326; Хроніка подій на історичному факультеті в 2013 р. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*. 2014. Вип. 48. С. 306.

науки і техніки, інформатизації суспільства» і мав об'єднати зусилля педагогів класичних університетів та закладів середньої освіти із вивчення проблеми трансляції та адаптації наукового знання. Програма проекту передбачала аналіз шкільних програм, навчальної літератури й тестів для зовнішнього незалежного оцінювання, що мало сприяти створенню альтернативних програм і підручників «нового покоління», удосконаленню системи ЗНО. Крім того, передбачалося вивчення можливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій та системи позашкільного виховання для вдосконалення навчального процесу, а також забезпечення ефективного зв'язку між різними ланками освітньої системи³³.

Цей проєкт реалізовували протягом 2008–2010 рр. на базі кафедри історіографії, джерелознавства та археології (координатор — С. М. Куделко) та харківської гімназії «Освіта» № 178. Учасники проєкту зосередились на дослідженні навчальної програми факультативного курсу «Харківщинознавство» та стану й перспектив роботи Малої академії наук, організували роботу літньої краєзнавчої школи, залучили школярів до науково-пошукової експедиції в межах краєзнавчого проєкту «Перші та вперше», розпочали впровадження нових форм виховної роботи, спрямованих на виховання родинних цінностей та любові до малої Батьківщини (проєкти «Історія мого району в історії моєї родини», «Історія району в назвах вулиць і площ», «Історія моєї вулиці») тощо³⁴.

Відзначимо, що схожий проєкт зі створення філій кафедр Харківського державного університету планували втілити в життя ще 1986 р.³⁵, що наочно демонструє потребу у встановленні тіснішого

---

³³ Договір про спільну діяльність з реалізації наукового проєкту «Навчання для майбутнього» або «Університетські кафедри у школах». 2008 р. *Поточний архів...*

³⁴ Звіт про реалізацію проєкту «Університетська кафедра у школі» на базі історичного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна та харківської гімназії «Освіта» № 178 за 2008–2010 рр. *Поточний архів...*

³⁵ Положение о филиале кафедры Харьковского государственного университета в средней общеобразовательной школе (профессионально-техническом училище 1986 г. *Поточний архів...*

зв'язку між середньою та вищою школами. Водночас наявний досвід продемонстрував, що такі ініціативи потребують не лише організаційної, але й спеціальної фінансової підтримки, а також системної державної політики у сфері освіти, спрямованої на забезпечення наступності навчання та адаптацію наукового знання до потреб сучасної школи.

Утім, попри згортання цих проєктів через брак фінансування, вони знайшли подальший розвиток у формі наукових досліджень у царині методики навчання історії в школі. У період 2010–2011-х рр. на факультеті було реалізовано спільний з Інститутом соціально-гуманітарних досліджень університету проєкт «Викладання історії в школі: на шляху до толерантності» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» (В. Ю. Іващенко, В. О. Куліков), який завершився підготовкою серії статей, присвячених аналізу шкільних підручників (Ivaschenko, Kulikov 2012a; 2012b), а також проведенням конференції «Перспектива толерантності в українському суспільстві: проблема викладання історії».

Реалізуючи принцип єдності навчання та освіти, науковці факультету сприяли залученню школярів до наукової діяльності. Традиційною стала участь учнів закладів середньої освіти в конференціях молодих учених «Каразінські читання» та краєзнавчій конференції. Науковці факультету щорічно брали участь у роботі конференції-конкурсу «Каразінський колоквиум», що відбувається на базі університетського ліцею. Упродовж багатьох років на факультеті організовували наукові конференції для школярів «Різдвяні читання» наукового товариства «Нартекс» (кафедра стародавнього світу та середніх віків) та «Воєнне минуле рідного краю» (кафедра історії Східної Європи), працювала літня учнівська школа з історичного краєзнавства на базі гімназії № 178 «Освіта» (кафедра історіографії, джерелознавства та археології та Центр краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька), «школа молодих істориків» на базі Харківської обласної станції юних туристів, а археологи запрошували школярів до участі в археологічних розкопках, а також координували історико-археологічний напрям науково-демонстраційного освітнього центру «ЛандауЦентр»³⁶.

³⁶ Бердута М. З. Про профорієнтаційну роботу історичного факультету в 2012–2013 навч. р.: доповідь на Вченій раді історичного факультету. *Поточний архів...*; Звіт факультетської комісії сприяння новому набору за 2010–2011 навч. рік. *Поточний архів...*

Окрім кафедр, широку програму роботи з учнівською молоддю пропонували університетські музеї. Музей археології та Музей історії університету організовували для учнів шкіл Харкова та області екскурсії, лекторії, роботу профільних гуртків, брали активну участь у загальноуніверситетських («Відкрий для себе Каразінський») та загальноміських («Ніч науки») проєктах, розрахованих на учнівську молодь. Музей археології підготував низку тимчасових виїзних виставок у школах Харкова, а також на різних майданчиках Харківської та Полтавської областей, а Музей історії університету до 210-ї річниці університету організував за підтримки міської профспілкової організації освітян та студентської профспілки Харківського університету конкурс зі створення віртуальних виставок для школярів і студентів «Харківський університет — місту, Україні, світу!»³⁷. Своєю чергою така практична робота стимулювала дискусію щодо можливостей музейної педагогіки, яка стала центральною темою II Луньовських читань «Музейна педагогіка у Харкові: досвід і перспективи розвитку» (2011 р.)³⁸.

Певними маркерами ефективності освітньо-наукових ініціатив є перетворення окремих заходів на традиційні, а також широка географія учасників, як у випадку із дитячою науково-практичною конференцією «Археологіум», яка була організована 2018 р. на базі Музею археології за підтримки Ради молодих вчених Інституту археології НАН України та Всеукраїнської громадської організації «Спілка археології України» і в якій взяли участь школярі Запоріжжя, Києва, Миколаєва, Одеси, Харкова та Харківської області³⁹.

---

³⁷ Там само; Іващенко В. Ю. Музей історії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: сучасні форми та перспективні напрями роботи. Доповідь на Урочисному засіданні, присвяченому 45-річчю музею. *Поточний архів...*

³⁸ Іващенко В. Ю. Хроніка подій на історичному факультеті в 2011 р. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*. 2012. Вип. 45. С. 295.

³⁹ Історичний факультет Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: вебсайт. URL: <https://history.karazin.ua/news?page=42> (дата звернення: 26.03.2025).

У 2015 р. було змінено перелік спеціальностей, і на історичному факультеті Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна залишилася лише одна спеціальність — «історія та археологія» на рівні бакалаврату та магістратури⁴⁰. Навчальний план, підготовлений цього року, зберігав усі практики та курси психолого-педагогічного спрямування, а також додатково передбачав низку вибіркових дисциплін, таких як «Менеджмент середньої школи», «Проблеми шкільної освіти», «Особливості навчального процесу в середній школі», «Виховні проблеми у школі».

Утім, з часом внаслідок зменшення тижневого навантаження студентів низку курсів було скорочено. На 2024/2025 н. р. збереглися лише кілька теоретичних курсів психолого-педагогічного спрямування, що своєю чергою підвищило значення курсу «Методика навчання історії в школі» та педагогічних практик (розробниця програм — В. Ю. Іващенко)⁴¹, які в екстремальних умовах карантину, а згодом російсько-української війни відбуваються в дистанційному форматі.

Ключова роль курсу з методики у підготовці вчителів визначає його змістове наповнення та підходи до організації навчального процесу. Окрім традиційних тем, присвячених педагогічним технологіям, моделям та конкретним методам навчання, розглядаються питання реформування системи середньої освіти, зокрема концепція «Нової української школи», а також сучасні стратегії розвитку вітчизняної історичної освіти. Окрема увага приділяється аналізу викликів, з якими стикаються молоді вчителі у процесі викладання, значний акцент робиться на вивченні пізнавальних можливостей учнів і ключових аспектів психології шкільного віку. Теми, що стосуються конкретних методик, включають такі аспекти, як: інноваційні підходи (наприклад, моделі «перевернутого класу» або технології сторітелінгу, можливості

---

⁴⁰ Про затвердження спеціалізацій (освітніх програм) підготовки фахівців з вищою освітою на бакалаврському та магістерському рівнях вищої освіти: Рішення вченої ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна від 30 листопада 2015 р. *Поточний архів...*

⁴¹ Робочий навчальний план рівня вищої освіти бакалавр / магістр спеціальності 032 Історія та археологія. 2024 р. *Поточний архів...*

музейної педагогіки та усної історії тощо), роль інформаційних технологій, зокрема й використання різноманітних онлайн-ресурсів та штучного інтелекту, а також методів ефективної візуалізації історичного матеріалу.

Курс передбачає поєднання особистісно зорієнтованого та кооперативного навчання. З одного боку, студенти самостійно, у власному темпі знайомляться з навчальними програмами та підручниками з історії, підсумовуючи цю роботу розробленням календарного тематичного планування на рік та написанням есе, присвяченого змісту історичної освіти в школі. З іншого боку, упродовж семестру студенти працюють у малих групах, готуючи та презентуючи дослідницькі проекти. Попри дистанційний формат навчання, така організація дозволяє залучати до дискусій усіх студентів, присутніх на лекціях, а також сприяє активному спілкуванню між учасниками навчального процесу під час підготовки групових проєктів поза межами лекційного часу⁴².

Обов'язковим складником курсу є безпосереднє знайомство та спілкування з учителями історії, яке відбувалось у різних форматах. До впровадження дистанційного навчання ці зустрічі відбувалися у формі конкурсів та пресконференцій: спочатку студенти презентували свої відеопроєкти за певною тематикою, потім запрошені вчителі визначали переможців та відповідали на запитання аудиторії. Перша така зустріч, на якій були присутні 15 вчителів, відбулася 2015 р.⁴³, а згодом подібні заходи проводили щороку. З переходом на дистанційне навчання зустрічі набули характеру спілкування з експертом, який висловлює міркування з актуальних питань освіти, зокрема щодо ходу освітніх реформ, особливостей дистанційної освіти, впровадження інновацій у систему середньої освіти тощо.

---

⁴² Робоча програма навчальної дисципліни «Методика навчання історії в школі на 2024/2025 навчальний рік». Історичний факультет... вебсайт. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1QHx99m1QyzGn9km1BVw0Ngtud-siULqZ> (дата звернення: 24.03.2025).

⁴³ Новини. Історичний факультет... вебсайт. URL: <https://history.karazin.ua/news?page=60> (дата звернення: 24.03.2025).

Знання, здобуті під час вивчення курсу методики, закріплюються під час проходження педагогічних практик — бакалаврської (4 курс) і магістерської (2 курс). У період 2020–2021 рр. практики відбувалися у змішаному форматі, а з 2022 р. — виключно дистанційно.

На бакалаврському рівні практика триває два тижні та має ознайомчий характер. Студенти відвідують уроки з історії або інших предметів суспільно-гуманітарного циклу, аналізують та обговорюють педагогічний досвід. Під керівництвом учителів та викладачів кафедр історичного факультету, педагогіки і психології вони готують необхідні документи: план-конспект уроку, сценарій позакласного заходу, психологічну характеристику учня та загальний звіт з практики. За бажанням студенти можуть провести урок або позакласний захід чи їхні окремі елементи⁴⁴.

Магістерська педагогічна практика триває два місяці й фактично завершує навчання на магістерському рівні, поглиблюючи набуті професійні та педагогічні компетентності. Вона складається з двох частин: шкільної, що відбувається на базі закладів середньої освіти, та університетської — на кафедрах історичного факультету.

Шкільна частина включає як педагогічне спостереження, так і активну діяльність: студенти проводять щонайменше 10 уроків, зокрема один заліковий, виконують обов'язки помічника класного керівника, організовуючи самостійно позакласний захід. Наприкінці практики вони готують низку документів: план-конспект залікового уроку, сценарій позакласного заходу, психологічну характеристику класу.

Університетська частина спрямована на набуття навичок роботи у вищій школі. На початку практики студенти разом з викладачами кафедр складають індивідуальний план практики, який може включати проведення семінарських занять, кураторських годин, засідань студентських гуртків, підготовку матеріалів для дистанційних курсів, створення електронних баз навчальних ресурсів та участь

---

⁴⁴ Робоча програма навчальної дисципліни «Педагогічна практика (бакалаврський рівень) на 2024/2025 навч. рік». Історичний факультет... вебсайт. URL: <https://history.karazin.ua/navchannya/pedagogichna-praktika.html> (дата звернення: 24.03.2025).

у профорієнтаційній роботі факультету. Результати цієї діяльності обговорюються на засіданнях кафедр та вченій раді факультету⁴⁵.

Загальний звіт, який студенти складають після завершення практики, надає можливість отримати зворотній зв'язок та визначити шляхи розв'язання проблем, які виникають під час її проходження. Зазначимо, що в останні роки головною проблемою педагогічної практики студенти бакалаврського та магістерського рівня вважають її дистанційний формат. Водночас вони підкреслюють, що педагогічна практика стимулює роздуми щодо майбутньої професійної діяльності⁴⁶.

Безумовно, дистанційний формат педагогічної практики не є повноцінною заміною аудиторним заняттям і може розглядатися лише як вимушений захід. Утім, попри всі його недоліки, він збагатив педагогічний досвід новим інструментарієм, який у майбутньому стане важливим доповненням до очного навчання.

Форми співпраці зі школами також зазнали змін. Більшість традиційних заходів було переведено в дистанційний формат, реалізацію деяких відкладено на невизначений час, але водночас з'явилися нові ініціативи. Наприклад, у 2019 р. на історичному факультеті ХНУ імені В. Н. Каразіна було започатковано віртуальну красназничу експедицію учнівської молоді «Мій Харків — моя Батьківщина»⁴⁷, також у межах університетського тижня кар'єри студентам історичного факультету пропонують зустрічі з директорами шкіл, що сприяє налагодженню тіснішої співпраці між університетом та середніми навчальними закладами⁴⁸.

---

⁴⁵ Робоча програма навчальної дисципліни «Педагогічна практика (магістерський рівень) на 2024/2025 навч. рік». Історичний факультет... вебсайт. URL: <https://history.karazin.ua/navchannya/pedagogichna-praktika.html> (дата звернення: 24.03.2025).

⁴⁶ Звіти з педагогічної практики за 2014–2025 рр. *Поточний архів...*

⁴⁷ Хроніка подій на історичному факультеті за 2021 рік. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*. 2022. Вип. 61. С. 287.

⁴⁸ Хроніка подій на історичному факультеті за 2023 рік. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*. 2024. Вип. 65. С. 314–315.

Отже, класичні університети протягом десятиліть демонструють високу адаптивність до змін, швидко та ефективно реагуючи на суспільні виклики, зокрема в питанні підготовки вчителів. Приклад історичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна ілюструє один з варіантів «паралельної» моделі підготовки педагогічних кадрів, яка впродовж часу зазнавала модифікацій залежно від співвідношення теоретичного та практичного складників.

Цей досвід є особливо цінним у контексті потреби поєднання традиційних і сучасних підходів до педагогічної освіти та збереження її багатоваріантності. Навіть за умов вимушеного дистанційного формату, спричиненого пандемією та війною, колектив факультету зумів перетворити виклики на можливості: було розширено методичний інструментарій, запроваджено нові форми співпраці з учителями та школами, активізовано проєктну діяльність студентів. При цьому ключовими чинниками успіху підготовки майбутніх вчителів історії залишаються тісна взаємодія з освітніми закладами, залучення досвідчених педагогів-практиків до навчального процесу, гнучкість у реагуванні на зміни освітньої політики, поєднання традиційних та інноваційних методик навчання, а також розвиток дослідницьких компетентностей студентів у сфері методики навчання історії.

Перспективними напрямками розвитку педагогічної підготовки можна вважати створення спільних освітніх і дослідницьких платформ у співпраці із закладами середньої освіти, впровадження елементів дуальної освіти та вдосконалення змішаної моделі навчання, яка поєднує переваги очного й дистанційного форматів. За умови належної інституційної підтримки ці ініціативи матимуть довготривалий позитивний вплив як на якість університетської освіти, так і на всю систему підготовки педагогічних кадрів в Україні. Утім, прагнення до надмірної стандартизації, яке останніми роками простежується в освітній політиці, може призвести до уніфікації навчальних моделей, що не враховують специфіку закладів та потреб здобувачів освіти, і, як наслідок, загалом поглибити кризу вітчизняної системи освіти.

Список літератури / References

Bakhrushyn V. Yakymy maiut' buty standarty vyschoi osvity? Osvitnia polityka: Portal hromads'kykh ekspertiv. Data onovlennia: 27.07.2014. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/275-yakimi-mayut-buti-standarti-vishchoji-osviti> (data zvernennia: 05.02.2025). (In Ukrainian)

Бахрушин В. Якими мають бути стандарти вищої освіти? Освітня політика: Портал громадських експертів. Дата оновлення: 27.07.2014. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/275-yakimi-mayut-buti-standarti-vishchoji-osviti> (дата звернення: 05.02.2025).

Berduta M. Metodychnyj visnyk istorychnoho fakul'tetu: pershi pidsumky (2002–2022 rr.). *Metodychnyj visnyk istorychnoho fakul'tetu* [Methodological Bulletin of the Faculty of History]. 2012. No. 10. S. 5–6. (In Ukrainian)

Бердута М. Методичний вісник історичного факультету: перші підсумки (2002–2022 рр.). *Методичний вісник історичного факультету*. 2012. № 10. С. 5–6.

Dem'ianenko N. Zahal'nopedahohichna pidhotovka vchytelia v Ukraini (XIX — persha tretyna XX st.). Kyiv: IZMN, 1998. 328 s. (In Ukrainian)

Дем'яненко Н. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX — перша третина XX ст.). Київ: ІЗМН, 1998. 328 с.

Dryden G., Vos J. The Learning Revolution: To Change the Way the World Learns. Stafford: Network Educational Press, 1999. 544 p.

Istoryky Kharkivs'koho universytetu: biobibliohrafichnyj dovidnyk (1905–2013 rr.) / vidp. red. S. I. Posokhov. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina, 2013. 316 s. (In Ukrainian)

Історики Харківського університету: біобібліографічний довідник (1905–2013 рр.) / відп. ред. С. І. Посохов. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 316 с.

Ivaschenko V., Kulikov V. Kontent-analiz zobrazhen' u pidruchnykakh z istorii Ukrainy dlia starshykh klasiv. *Kharkivs'kyi istoriohrafichnyj zbirnyk* [Kharkiv Historiographical Collection]. 2012. Vyr. 11. S. 207–222. (In Ukrainian)

Іващенко В., Куліков В. Контент-аналіз зображень у підручниках з історії України для старших класів. *Харківський історіографічний збірник*. 2012. Вип. 11. С. 207–222.

Ivaschenko V., Kulikov V. Vykladannia istorii u shkoli: na shliakhu do tolerantnosti. Kontent-analiz pidruchnykiv z istorii Ukrainy. *Metodychnyj visnyk istorychnoho fakul'tetu* [Methodological Bulletin of the Faculty of History]. 2012. No. 10. S. 73–86. (In Ukrainian)

Іващенко В. Ю., Куліков В. О. Викладання історії у школі: на шляху до толерантності. Контент-аналіз підручників з історії України. *Методичний вісник історичного факультету*. 2012. № 10. С. 73–86.

Kafedra istorii starodavn'oho svitu ta serednikh vikiv Kharkivs'koho natsional'noho universytetu. Do 25-richchia zasnovannia / avtor-ukl. V. I. Kadicev. Kharkiv: NMTs «MD», 2003. 136 s. (In Ukrainian)

Кафедра історії стародавнього світу та середніх віків Харківського національного університету. До 25-річчя заснування / автор-укл. В. І. Кадєєв. Харків: НМЦ «МД», 2003. 136 с.

Kharkivs'kyj natsional'nyj universytet imeni V. N. Karazina za 200 rokiv / V. S. Bakirov ta in. Kharkiv: Folio, 2004. 750 s. (In Ukrainian)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна за 200 років / В. С. Бакіров та ін. Харків: Фоліо, 2004. 750 с.

Mysechko O. Profesijno-pedahohichna pidhotovka u klasychnomu universyteti: istoriia protystoiannia «za» i «proty». *Visnyk Lvivs'koho universytetu* [Visnyk of the Lviv University]. 2017. Vyp. 32. S. 138–154. (In Ukrainian)

Мисечко О. Професійно-педагогічна підготовка у класичному університеті: історія протистояння «за» і «проти». *Вісник Львівського університету*. 2017. Вип. 32. С. 138–154.

Nychkalo N., Luk'ianova L., Khomych L. Profesijna pidhotovka vchytelia: ukrains'ki realii, zarubizhnyj dosvid: nauk.-analit. dop. Kyiv: TOV «Yurka Liubchenka». 2021. 54 s. (In Ukrainian)

Ничкало Н., Лук'янова Л., Хомич Л. Професійна підготовка вчителя: українські реалії, зарубіжний досвід: наук.-аналіт. доп. Київ: ТОВ «Юрка Любченка». 2021. 54 с.

Pavko A. I. Zahal'ni rysy j osoblyvosti pidhotovky pedahohichnykh kadriv v universytetakh Ukrainy u XIX — na pochatku KhKh st. *Ukrains'kyj istorychnyj zhurnal* [Ukrainian Historical Journal]. 2010. No. 4. С. 99–115. (In Ukrainian)

Павко А. І. Загальні риси й особливості підготовки педагогічних кадрів в університетах України у XIX — на початку XX ст. *Український історичний журнал*. 2010. № 4. С. 99–115.

Pavlova T. H. Istoriia, iakoi ne bulo: pro suchasnu mifotvorchist' v istorii vyschoi osvity Kharkova. *Universitates. Nauka y prosveschenye* [Universitates. Science and Education]. 2004. No. 2. S. 24–33. (In Ukrainian)

Павлова Т. Г. Історія, якої не було: про сучасну міфотворчість в історії вищої освіти Харкова. *Universitates. Nauka y prosveschenie*. 2004. № 2. С. 24–33.

Posokhov S. I., Skrypniuk O. V. Pedahohichna osvita v Kharkivs'komu universyteti XIX — pochatku XX st.: problemy istorii ta istoriografii. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky* [Scientific Notes of the Pedagogical Department]. 2001. Vyp. 6. No. 524. S. 205–213. (In Ukrainian)

Посохов С. І., Скрипнюк О. В. Педагогічна освіта в Харківському університеті XIX — початку XX ст.: проблеми історії та історіографії. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2001. Вип. 6. № 524. С. 205–213.

Posokhov S. Y. Kafedra kak ynstytutsional'naia obschnost': iubilejnye zametky. *Kharkivs'kyj istoriohrafichnyj zbirnyk* [Kharkiv Historiographical Collection]. 2014. Vyp. 13. S. 4–19. (In Russian)

Посохов С. И. Кафедра как институциональная общность: юбилейные заметки. *Харківський історіографічний збірник*. 2014. Вип. 13. С. 4–19.

World Bank. 2018. World Development Report 2018: Learning to Realize Education's Promise. Washington, DC: World Bank. URL: <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1096-1> (accessed: 03.02.2025).

Zapadnyts'ka V. Vykorystannia dosvidu pidhotovky vchyteliv humanitarnykh spetsial'nostej u suchasnij praktytsi. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka* [Pedagogical Education: Theory and Practice]. 2015. Vyp. 18. S. 149–153. (In Ukrainian)

Западницька В. Використання досвіду підготовки вчителів гуманітарних спеціальностей у сучасній практиці. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 18. С. 149–153.

Viktoriia Ivashchenko

Candidate of History, Associate Professor

V. N. Karazin Kharkiv National University

4 Svobody Sq., 61022, Kharkiv, Ukraine

Email: ivashchenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1799-012X>

EDUCATING HISTORY TEACHERS AT THE FACULTY OF HISTORY, V. N. KARAZIN KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY

The paper analyzes the professional education of teachers at the Faculty of History of V. N. Karazin Kharkiv National University in the period from the mid-20th to first quarter of the 21st centuries, with a focus on theoretical and practical training in close official and unofficial cooperation with secondary schools. The theoretical education of future teachers comprises both general courses and specialized course offerings that change in accordance with changing educational priorities. Particular attention is given to the role of the discipline “Methodology of History Teaching in Secondary School” and the formats of hands-on teaching experience offered to bachelor’s and master’s students today. The study examines the organization and content of this training, which makes it possible to trace the evolution of pedagogical education within a classical university model. The paper surveys the evolution of pedagogical education at the classical university,

identifies the key factors of its effectiveness and prospects for its future development, and considers institutional practices for the formation of students' pedagogical competencies and mechanisms for adapting educational programs to societal changes and challenges. It is noted that the Faculty of History has been able to preserve the systematic nature of pedagogical education in the face of the transformational developments and extreme challenges of the pandemic and war. The study shows that the success of educating new generations of history teachers is ensured by a set of interrelated factors: close interaction with secondary schools, involvement of school teachers in the educational process and extracurricular activities, flexibility in responding to shifts in educational policy, and combination of traditional and innovative teaching methods. It is also important to ensure opportunities for faculty to do original research in the field of teaching methodology and for students to develop their research competencies. Promising areas for improvement in pedagogical education are identified, in particular the creation of inclusive educational platforms that would bring together universities and secondary schools to work on shared projects, as well as the introduction of elements of dual education and further development of the mixed learning model for future educators. The paper stresses the long-term positive impact such initiatives can have on the system of pedagogical education in Ukraine.

Keywords: pedagogical education, history teachers, higher education in history, V. N. Karazin Kharkiv National University, methodology of history teaching, pedagogical practice.

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує, що, незважаючи на те, що є членом редакційної колегії цього журналу, процес рецензування, ухвалення рішення щодо публікації та редагування здійснювалися незалежно, без його участі чи впливу. Будь-які потенційні конфлікти інтересів були повністю усунені шляхом зовнішнього контролю за процесом. Крім того, автор повністю дотримувався етичних норм, зокрема щодо уникнення плагіату, фальсифікації даних і дублювання публікацій.

У роботі не використано ресурси штучного інтелекту.

Conflict of Interest

The author certifies that, despite serving as a member of the editorial board of this journal, the processes of peer review, editorial decision-making regarding publication, and editing were conducted independently, without the author's participation or influence. Any potential conflicts of interest were fully mitigated through external oversight of the process. In addition, the author has fully adhered to ethical standards, including the avoidance of plagiarism, data falsification, and redundant (duplicate) publication.

No artificial intelligence tools were used in the preparation of this work.

Дата першого надходження статті до видання: 02.01.2026.

Date of the article's initial submission to the Journal: 02.01.2026.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.02.2026.

Date of acceptance of the article for publication after peer review: 25.02.2026.

Дата публікації: 20.03.2026.

Date of publication: 20.03.2026.